

LA RECEPCIÓ DE VERDAGUER AL SETMANARI *JOVENTUT* (1900-1906)*

Imma FARRÉ I VILALTA

L'estudi de les relacions que Jacint Verdaguer va mantenir amb el grup del setmanari catalanista *Joventut* (1900-1906) ens permet d'apropar-nos simultàniament a un poeta que ja havia estat elevat al rang de mite, d'una banda, i, de l'altra, als interessos que guiaran la redacció de la revista, encapçalada pel seu director literari, Lluís Via, a la instrumentalització del poeta durant els darrers anys de la seva vida.

Verdaguer és ben present en aquest setmanari des dels orígens, quan apareix el seu nom en la llista de col·laboradors del seu precedent immediat, *Setmana Catalanista* (1900),¹ i quan publica en la presentació de *Joventut*, el 15 de febrer de 1900, el poema «Lo filador d'or». La nostra atenció, però, es dirigeix fonamentalment a la lectura ideològica, editorial, personal i literària que en fan aquests joves modernistes.

Una instrumentalització a quatre bandes

1. Ideològica

Pel que fa al seguiment, mitjançant el setmanari, de les activitats en què participava el poeta, queda ben palesa la utilització de la figura de Verdaguer per enfrontar-lo a la Lliga, tal com Jordi Castellanos apuntava en l'estudi sobre la seva recepció entre els modernistes.² Aquesta, tanmateix, no comença a fer-se explícita fins l'any 1901 i la podem seguir en els apartats de «Noves» del setmanari, ja sigui en forma d'homenatge per part d'agrupacions afiliades a Unió Catalanista, ja sigui per la seva presència com a president o membre del jurat de diferents certàmens literaris, ja sigui per la lectura de poemes seus en vetllades literàries, entre altres actes.

En aquestes notes d'actualitat hom aprofita sovint per elogiar el Verdaguer que canta les glòries de la terra, a encimbellar-lo com a un dels poetes «que més ferma

* Aquesta comunicació sintetitza en part l'estudi «Verdaguer i *Joventut*: història d'una instrumentalització», *Llengua & Literatura*, 14 (2003), p. 45-96. He d'agrair a la Dra. Glòria Calsals els consells i observacions fets en una primera lectura d'aquest treball.

1. L'hem estudiat a «Una aposta a favor de la modernització en temps de crisi: *Setmana Catalanista* (1900)», dins *1898. Entre la crisi d'identitat i la modernització. Actes del Congrés Internacional celebrat a Barcelona els dies 20-24 d'abril de 1998* (Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000), p. 439-452.

2. Jordi CASTELLANOS, «Verdaguer i el Modernisme. Una recepció controvertida», dins *Literatura, vides, ciutats* (Barcelona: Edicions 62, 1997), p. 38.

han donat la nota de patria»,³ el que canta planyívolament les estrofes de «L'emigrant», el que enfervorit d'amor patri entona l'himne de «Lo pi de les tres branques». Un Verdguer, doncs, en el vessant catalanista pur, i que provoca en el públic manifestacions d'adhesió incondicional a l'ideal catalanista, fins i tot quan se'ns reporta, per exemple, l'ofici de la missa en celebració de la Verge de Montserrat.⁴

A més, en els actes en què es fa lectura pública de composicions verdguerianes hom hi apunta, gairebé exclusivament, aquelles iniciatives dutes a terme per l'associació excursionista «Los Montanyenchs», una entitat la secció literària de la qual té com a president el més fervent dels verdguerians: Antoni Busquets i Punset. Aquest, d'altra banda, no sap estar-se de demostrar la seva idolatria pel poeta en l'article «El Pi de las Tres Brancas», en què inclou dues estrofes del poema homònim de Verdguer, arran de la cessió d'aquest arbre a la Unió Catalanista :

¿El voléu més ben descrit encara? No pot ésser! El cantor de
L'Atlántida havia d'ésser el cantor d'*El Pi de las Tres Brancas*;
del arbre de llibertat; arbre ahont s'hi ha encarnat en bell símbol ben
ovirador l'esperit catalá en tres branques gegantinas y en una potentia
soca com no ho han sigut la d'altres arbres servadors de la idea
santa en altres terras.⁵

També hom aprofita la seva figura per explotar, des de l'òptica modernista, les tensions de l'artista, del geni, de l'ésser genial (incompès, marginat i sense recursos econòmics) que s'enlaira per sobre de la massa de catalans que semblen adormits i que no reaccionen davant dels conflictes que l'enfronten amb la jerarquia, amb la seva misèria i amb un públic no lector que posa entrebanca a la professionalització d'escriptors i artistes com ell. Valguin com a mostra les paraules que Salvador Vilaregut utilitza en la que és la primera reivindicació pública de Verdguer en el setmanari, en comentar la recepció de la sisena edició francesa de *L'Atlántida*, traduïda per Justin Pepratx:

Donchs bé: ¿qué dirían tots aquests senyors tan respectables si sapiguessin com se l'ha tractat aquí a Catalunya al *insigne poète*, com ells l'anomenan? [...] ¿Qué dirían si sapiguessin que Mossén Jacinto Verdguer, en lloch de la corona de verts y frescals llorers, tallats de la mateixa soca dels que cenyiren las testas augustas d'Homer y de Virgili, d'Horaci y del Petrarca, del Dant y de Goethe, porta en son cap una corona d'arsos? Ja'ns sembla que els sentim. A ben segur dirían que'l poble qu'estronca'ls cants de sos poetas y'ls tortura, [... que] el poble que consent ab el glas de sa indiferencia la comissió de semblants atentats es un suicida.

3. *Juventut*, núm. 74 (11-VII-1901), p. 475.

4. *Juventut*, núm. 64 (2-V-1901), p. 312.

5. Anton BUSQUETS i PUNSET, «El Pi de las Tres Brancas», *Juventut*, núm. 69 (6-VI-1901), p. 388-390.

Aixís, donchs, els qu'estimem á Catalunya y als homes que la honoran, hem de lluytar, a mort si es menester, pera lograr que no's parli (ab tanta rahó) tan malament de la nostra terra.⁶

Del comentari de Vilaregut es desprèn, doncs, no únicament la denúncia de les injustícies sofertes pel poeta, que apareix erigit en geni indiscutible, sinó també la derivació de l'afer en un senyal d'immaduresa cultural del país respecte a la d'Europa (i més concret de França) i les implicacions nacionals d'aquest cas.⁷

2. Editorial

Capítol a part mereix l'aportació de Jacint Verdaguer amb *Ayres del Montseny* (1901), ja que és un dels títols que donen el tret de sortida a la nova activitat de *Juventut*, la faceta editorial,⁸ la qual es clourà l'any 1914 amb un total de quarantainou títols publicats. La selecció d'obres que es publicaran són indicatives de la confluència del catalanisme polític i del modernisme cultural: d'una banda, l'obra de Jacint Verdaguer, el poeta català en majúscules, la defensa del qual ha esdevingut, segons comentava Salvador Vilaregut, en causa nacional; i, de l'altra, *Quan ens despartarem d'entre'ls morts* d'Henrik Ibsen, màxim exponent de la modernitat i de la renovació teatral europees. L'èxit de la publicació estava ben assegurat.

Ayres del Montseny fou publicat per la Biblioteca Joventut en volum, i amb cobertes il·lustrades per Apel·les Mestres, a principis d'agost, i contenia, com a fet excepcional, tretze il·lustracions: dues fotografies i làmines de Joan Brull, Lluís Graner, Simó Gómez, Francesc Sardà, Josep Triadó, Jaume Vilallonga, Antoni Solé, Modest Urgell, Sebastià Junyent i Joaquim Primo. La inauguració de la col·lecció i l'escriptor bé pagaven la pena. I Verdaguer, en el pròleg del llibre, després d'afanyar-se a deixar clar que la seva mirada va dirigida sobretot als aspectes religiosos, sap agrair al grup de *Juventut* l'acurada edició de l'obra.⁹

L'aparició d'*Ayres del Montseny* comportà una intensa campanya de promoció, no únicament de l'obra, sinó també de la figura de l'autor, i el seu principal responsable fou Antoni Busquets i Punset. En quatre ocasions es concretà aquest afany:

6. *Juventut*, núm. 19 (21-VI-1900), p. 294.

7. Vegeu també l'article de Pompeyus GÈNER, «En defensa propia», *Juventut*, núm. 106 (20-II-1902), p. 123-124, on al·ludeix al conflicte de Verdaguer i s'hi compara per tal de defensar-se de les males crítiques que ha merescut el seu drama *Senyors de paper!*

8. Hem estudiat la tasca editorial de *Juventut* en la nostra tesi de llicenciatura titulada «La Biblioteca Joventut (1901-1914)», presentada a la Universitat de Lleida l'any 1997 sota la direcció de la Dra. Glòria Casals, una síntesi de la qual ha estat publicada amb el títol «La Biblioteca Joventut (1901-1914) i el darrer Modernisme» a *Els Marges*, 64 (setembre de 1999), p. 39-67. Pel que fa a l'obra en qüestió, vegeu Joaquim MOLAS, «Jacint Verdaguer: un poeta en crisi. Notes per a una primera lectura dels *Ayres del Montseny*», dins *Anuari Verdaguer 1995-1996*, p. 11-26.

9. «Ara mil mercès al jovenívol estol que ha feta la edició d'aquesta obra: mil mercès als inspirats artistes que la han il·lustrada. Si no viu per falta de mèrits propis, viurà, n'estich segur, per les inspiracions y la bona companyia que porta.», Jacint VERDAGUER, *Ayres del Montseny* (Barcelona: Biblioteca Joventut, 1901), p. XII.

1) Antoni Busquets i Punset, en el núm. 57 de *Juventut* (7-II-1901), ens informa primer que ningú de la gènesi del llibre i es preocupa de fer ben palesa la part de la *paternitat* de l'obra que li correspon, ja que, segons ell, no va parar fins a dur-lo d'excursió al Montseny, va procurar embolcallar el poeta de la poesia del paisatge i l'animà a fer el llibre. Es queixa de la manca de pròleg, li'n demana un i defensa a ultrança els catalanistes de *Juventut* dels atacs que els ha dirigit el sector marginador i insta Verdaguier a acostar-s'hi sense por:

La JOVENTUT ardida; aquest vol de fervents propagadors del Art y las ciencias, han emprés la tasca de donar á llum las vostras *tardanerías*, porque ab ellas han d'assahonar més els seus fruys primerenchs y oviradors; porque os estiman ab un afecte gran, molt gran, y no aquesta xusma que os enrotlla escarnint la vostra pobresa, fent dringar á vostras orellas llurs bossas plenas d'or, com llurs cors buyts de poesia no poden copsar la rosada de bellesas que á doll fet escampáu pel món de l'art.

Prou sé que algú os ha fet retrets porque exposéu vostras obras en aquestos mostradors de la bellesa y del art, ahont els cors purs hi venen á adollarse del aliment del esperit; mes vos els coneixéu á fons á n'els capdaventers d'aquesta obra, y'ls miréu ab els ulls de la germanor y de la caritat com no se'ls hi volen mirar aqueixa pléyade de faritzeus que ab l'etern hipocrisme [*sic*] malejan las creencias vostras.

Per acabar, anuncia, tal com va ésser, que la redacció de *Juventut* el durà de nou al Montseny i a les Guilleries, per tal de restituir-li l'alegria que els antics companys li van arreballar.

2) Quan surt a la venda el volum, a partir de l'1 d'agost, s'hi inclou una «Censura eclesiàstica», en la qual la jerarquia dóna l'aprovació al llibre, en ressalta les virtuts cristianes i patriòtiques i elogia l'autor.

3) *Juventut* dedica més de la meitat del núm. 83 (12-IX-1901) a comentar l'excursió¹⁰ al Montseny que havien promès a mossèn Cinto i s'insisteix en la defensa i la reivindicació del poeta per part del grup. En total, sis són els treballs que es refereixen a aquesta sortida: «Abrassant la Creu del Montseny», de Jacint Verdaguier; «Consideracions», de Frederic Pujulà i Vallès; «Dalt del Montseny», de Lluís Via; «Diplomàtics», d'Emili Tintorer; «Apuntació», de Manel Serra i Moret; «"Joventut" á Montseny y Guillerias», d'Antoni Busquets i Punset.

4) Anton Busquets i Punset, al març de l'any següent, clou la campanya amb l'article «Aires del Montseny».¹¹ Després d'assenyalar l'encert de *Juventut* a l'hora de

10. Cal tenir present que l'excursionisme tenia una significació catalanista i que els reportatges d'excursions eren força habituals en les revistes d'aquesta orientació. Sobre aquest aspecte, vegeu Joan-Lluís MARFANY, *La cultura del catalanisme* (Barcelona: Empúries, 1996), p. 305-306.

11. ANTON BUSQUETS I PUNSET, «Aires del Montseny», *Juventut*, núm. 111 (27-III-1902), p. 204-206.

triar Verdaguer per iniciar i posar els fonaments de la seva editorial, Busquets destaca l'excelsionabilitat del llibre en tant que aquest conforma l'autobiografia de l'autor, tant pel que fa a recursos com pel que fa a les etapes vitals. La finalitat de l'article, no obstant això, és la d'enumerar i resumir els comentaris crítics, tots ells favorables, de què ha estat objecte *Ayres del Montseny*. Per acabar, ressalta novament la franca amistat del grup de *Juventut* envers el poeta.

A banda de l'edició d'aquest volum de Verdaguer, els homes de *Juventut* s'afanyaren, en plena malaltia del poeta, a dedicar un suplement il·lustrat a *L'Atlàntida*, en commemoració del vint-i-cinquè aniversari del premi que els Jocs Florals de Barcelona atorgà a aquesta obra. El primer anunci, al qual es dedica tota una pàgina, deixava clar que la seva publicació responia a un deure patriòtic i a un acte de maduresa cultural.¹² Així, en el núm. 120, corresponent al 29 de maig, es publicava aquest suplement, el qual era repartit de franc als subscriptors i venut al preu d'1 pesseta, junt amb el número ordinari. Els establiments de Josep Thomas i de Fidel Giró dugueren a terme un excel·lent treball d'edició, amb el paper de qualitat superior habitual per als suplementes de la revista, i amb la reproducció de gravats d'Adrià Gual, tirats a dues tintes. Sis són els articles que l'integren: 1) «L'Atlàntida», de Jeroni Zanné, on sense reserves situa aquesta obra al capdavant de la literatura catalana i universal; 2) «La il·lustració d'aquest Suplement», de Josep Pujol i Brull, el qual explica la gènesi dels dibuixos i les seves gestions per tal de publicar-los a *Juventut*; 3) «L'estudiant a Ca'n Tona», d'Antoni Busquets i Punset, relat dels anys en què, de llogat en aquella masia, Verdaguer començà a treballar en *L'Atlàntida*; 4) «La primera lectura de *La Atlàntida* a Barcelona», de Pompeu Gener, on s'explica aquest episodi de la vida de Verdaguer i reproduïx l'opinió que aquesta lectura va merèixer a Josep Yxart.¹³

Finalment, podem copsar el reconeixement al poeta per part dels homes de *Juventut* en la presència de composicions verdaguerianes en els números extraordinaris de la revista, com, per exemple, el de cap d'any de 1904. Els editors, en aquest cas concret, volien singularitzar aquest número per diversos aspectes: 1r) per la participació en la il·lustració dels més moderns treballs dels pintors joves del moment, sota la direcció de Sebastià Junyent, 2n) per la consecució de reformes ortogràfiques, la més visible de les quals era la relativa als accents, i 3r) per la publicació de treballs literaris de màxima qualitat, entre els quals s'hi compta Verdaguer, amb la voluntat de demostrar que *Juventut* gaudeix de la més gran i la més brillant col·laboració literària de tots els periòdics en llengua catalana. Així, doncs, amb aquest afany de

12. «[...] entenent que un poble que com el nostre té ja forsa motius pera considerarse culte, veurà ab bons ulls que hi hagi qui com nosaltres (més o menys modestament, segons nostras forsas), honri ab el degut entussiasme obras que, com *L'Atlàntida*, son joya preuhada de la literatura catalana y constitueixen un monument immortal del art de nostra patria.», *Juventut*, núm. 116 (1-V-1902), p. 296.

13. Aquest article donà peu a una polèmica amb Narcís Oller, a propòsit de les inexactituds quant a la cronologia dels fets que s'hi expliquen i a l'afirmació que, segons Gener, a Yxart no li acabaren de convèncer els poemes excessivament retòrics de Verdaguer. Vegeu Narcís OLLER, *Memòries literàries. Història dels meus llibres* (Barcelona: Aedos, 1962) i «Al Cèssar lo qu'es del Cèssar», *Juventut*, núm. 122 (12-VI-1902), p. 379-380; i Pompeyus GÈNER, «Trop de zèle», *Juventut*, núm. 124 (26-VI-1902), p. 414-417.

dignificar encara més aquest número extraordinari hom recorre, entre altres treballs, a la publicació de la prosa «Lo cornamusayre», de Jacint Verdaguer. Abans, tanmateix, dos gravats ens preparen significativament per a la lectura d'aquest text: «Montserrat: Santuari de Sant Segimon», de Marià Pidelaserra, lloc de clara vinculació verdagueriana, i «Spleen», de Xavier Gosé, concepte present a «Lo cornamusayre». Aquesta composició, pròxima al poema en prosa, exemplifica l'acostament del poeta als nous corrents finiseculars, menat per la voluntat d'adaptar-se al mercat que consumeix la literatura per mitjà de plataformes periodístiques, com les de *Juventut*.¹⁴ En aquesta prosa Verdaguer reflecteix el tedi d'un poeta en crisi, que decideix d'abandonar la poesia, i la superació d'aquest espíln gràcies a la lliçó de fermesa d'un humil cornamusaire.

3. Personal

Durant el primer semestre de l'any 1902, les pàgines de *Juventut* es faran ressò d'actuacions orientades a situar-se com a principal defensor del poeta i a donar suport a les estratègies del grup de Lluís Carles Viada i Lluch, Ramon Miralles i Antoni Busquets i Punset en la lluita oberta a l'entorn de Verdaguer, amb rerefons testamentari.

Pel que fa a la qüestió econòmica, la necessitat d'ajut la trobem ja el 1901, manifestada sense embuts en comentar la proposta, impulsada des dels sectors catalanistes, de fer presidir els Jocs Florals de Barcelona a Jacint Verdaguer: «Tractan, ademés, d'organisar lluhidas festas en honor del poeta, arbitrantse per aquest medi recursos ab que millorar sa situació econòmica.»¹⁵ En aquest sentit, no hem d'obviar el fet que, en l'edició dels *Ayres del Montseny* en la Biblioteca *Juventut*, ultra els motius de política literària, també degué pesar la voluntat que, amb l'edició del volum, Jacint Verdaguer pogués disposar d'alguns diners.

Josep Pereña, al qual remetem,¹⁶ relata fil per randa com es ventilà en la premsa la misèria de Verdaguer. Així, un cop exposada públicament des de les pàgines de *El Liberal* per Ramon Turró, als pocs dies que Verdaguer caigués malalt, Emili Tintorer publica l'article, amb data d'11 d'abril, «Per mossèn Cinto»,¹⁷ en el qual ratifica la penosa situació econòmica i comenta la discreció amb què s'ha portat aquest assumpte. D'entrada carrega contra la pretesa *descoberta* de *El Liberal*, acusa «els de sempre, els seus eterns perseguïdors» de perjudicar el poeta i d'abstenir-se d'ajudar-lo, i explica que *Juventut* ha intervingut en aquest afer organitzant una subscripció privada, gràcies a la qual el poeta no es troba en una situació tan difícil. Segons ens reporta Ramon Turró,¹⁸ de *Juventut* sortiren com a mínim dos donatius

14. Vegeu Joaquim MOLAS, *op. cit.*, p. 12, i Jordi CASTELLANOS, *op. cit.*, p. 32-33.

15. *Juventut*, núm. 70 (13-VI-1901), p. 412.

16. Josep PEREÑA, *Els darrers dies de la vida de Jacint Verdaguer* (Barcelona: Barcino, 1955). Concretament, en el capítol X, p. 117-128.

17. *Juventut*, núm. 114 (17-IV-1902), p. 256-257.

18. Ramon TURRÓ, *Verdaguer vindicado por un catalán* (Barcelona: Librería Española, 1903), p. 96.

de suma considerable, però pel camí varen minvar misteriosament de manera notable i Verdaguer només en va percebre quantitats reduïdes.

A més, una altra de les campanyes reflectides en les pàgines del setmanari fou la de l'edició de *Flors de Maria*, la venda del qual constituí una altra manera de proporcionar ajut econòmic al poeta. Per bé que les primeres notícies de la seva imminent publicació les trobem en el número corresponent al 20 de març, la malaltia de Verdaguer en va frenar l'aparició i no fou fins al cap d'un mes, en el núm. 115 (24-IV), i més concretament en el número que segueix el de l'article de Tintorer «Per mossèn Cinto», que s'anuncia la lectura i posada a la venda de *Flors de Maria* per al dia 26 al saló d'actes de l'Ateneu Barcelonès, a càrrec de mossèn Santiago Estebanell i d'Antoni Busquets i Punset: «Acabat l'acte's vendran 150 exemplars en paper de fil al preu de 5 pessetas cada un, y son producte será portat el mateix vespre al gran poeta.»¹⁹ un preu força elevat. A més, unes pàgines abans, s'hi havia inserit de manera ben destacada i com a avançada del llibre, el poema «Glop de neu», amb il·lustracions encapçalant i tancant la pàgina d'Apel·les Mestres.²⁰

Si ens atenem als comentaris que la redacció dedica a l'acte de presentació del llibre, tots els volums foren venuts aquella mateixa vetllada,²¹ la qual cosa certament suposà una injecció econòmica important per a l'il·lustre malalt. Tanmateix, aquest acte fou motiu de controvèrsia, ja que les opinions que mossèn Estebanell dedicà a la situació personal de Jacint Verdaguer i les exhortacions que féu al públic sobre la necessitat de confessar i de combregar provocaren protestes per part d'un grup d'assistents.²² No obstant això, *Juventut* reforçà la promoció del llibre en les seves pàgines: en primer lloc, i sobretot, mitjançant la publicació del discurs que hi féu Antoni Busquets i Punset i, en segon lloc, mitjançant la nota bibliogràfica de Jeroni Zanné. Pel que fa al discurs, Busquets i Punset insisteix a presentar el calvari de Verdaguer, aquest cop amb l'afegit de la malaltia, i afirma que el llibre i la companyia dels seus fidels amics faciliten el seu restabliment. A més:

Si tingués temps, que os ne diria de coses de mossèn Cinto! Os ne diria perquè'n se una pila, puig n'he aplegadas moltes á son costat, y per més qu'algú me'n fassa retrets, n'hi aplegaré mentres visca'l meu estimat mestre. Fins en sa malaltia m'ha ensenyat, y son exemple l'haig de seguir sempre, y si per ma juvenesa haig de sobreviurel, son recort y sas obras me'l faran estimar eternament. Si á n'ell no li podém tenir afecte, si ell no n'es digne d'ésser idolatrat, ¿quin altre poeta ho será? Responguim qui vulga probar lo contrari.²³

19. *Juventut*, núm. 115 (24-IV-1902), p. 279.

20. *Ibidem*, p. 272.

21. Josep Pereña es refereix a cinquanta exemplars, en comptes dels cent cinquanta que havien estat anunciats a *Juventut*, *op. cit.*, p. 108.

22. *Juventut*, núm. 116 (1-V-1902), p. 294.

23. *Juventut*, núm. 117 (8-V-1902), p. 303.

Enmig d'aquestes controvèrsies, *Juventut* anava informant puntualment de l'evolució de la malaltia de Jacint Verdaguer,²⁴ i, també, de les personalitats (afins al grup, i a la Unió Catalanista) que visitaven el poeta i li oferien el seu ajut. La redacció del setmanari, de bon començament, s'afanyà a col·locar-se en el primer reng de les personalitats que l'envoltaven, i així ho feia públic: «La redacció de JOVENTUT té en el domicili del il·lustre malalt qui la representa en la persona d'un dels nostres companys, íntim de Verdaguer.»²⁵

A l'entorn del malalt es congruà una veritable lluita entre dos grups antagònics: el format per Lluís Carles Viada i Lluch, Antoni Busquets i Punset i Ramon Miralles, d'una banda, i, de l'altra, l'íntegrat per Ramon Turró i Joan Moles.²⁶ *Juventut* donava suport als interessos del primer grup, els quals, com bé ha exposat Josep Pereña, eren «fer que Verdaguer depengués econòmicament de gent afí a llurs tendències, amb exclusió dels altres; acostar-lo als seus familiars i als seus antics "enemics" i allunyar-lo dels contraris; separar-lo, especialment, de la família Guri-Duran; procurar-li l'assistència de frares o monges; obtenir que autoritzés una edició de les seves obres completes sota la direcció de personalitats literàries com Francesc Matheu i Josep Francesc i Gomis, i que la Diputació duigués a cap l'empresa aviat i dignament; i finalment, que hom l'enterrés, sense aparat, al cementiri de Vallvidrera.»²⁷ Pereña s'es-tranya del canvi d'actitud de Busquets i Punset respecte a la família Guri-Duran i als antics enemics, tan combatuts en les pàgines del setmanari, assenyalant que aquest gir fou similar i simultani per part del diari *La Renaixensa* i de la revista *Juventut* i es qüestiona, sense donar-hi resposta, si existeix una relació entre aquest canvi en les publicacions i el de Busquets, obviant la seva pertinença a la redacció de *Juventut*.

Els motius d'aquest canvi, ens els apunta Valeri Serra i Boldú: en caure malalt el poeta, Busquets i Punset s'adonà del tracte poc familiar i interessat que la família Guri-Duran li dispensava i com prenia partit de la situació per aprofitar-se dels presents que solidàriament hom feia a Verdaguer.²⁸ Mostres ben clares d'aquesta nova actitud les podem resseguir en el número monogràfic dedicat a Jacint Verdaguer en la seva mort, publicat el 19 de juny. És curiós que el nom dels Duran no hi surt cap vegada esmentat, ni en els peus de les dues fotografies en què surten retratats.²⁹ D'altra banda, la redacció de la revista, en voler justificar la publicació d'aquest número dedicat completament al poeta i, també, explicar-ne la composició, fa ben pa-

24. Des del núm. 112 (3-I-1902), en què aparegué breument l'anunci de la malaltia de Verdaguer, fins al núm. 121 (5-VI-1902), s'informava del seu estat de salut. Només en el núm. 118 (15-V-1902) no s'insereix cap informació del malalt.

25. *Juventut*, núm. 113 (10-IV-1902), p. 246.

26. El paper d'aquest grup en la lluita fou més passiu, per bé que més efectiu en la darrera etapa i consistí a donar suport al poeta i als Guri-Duran. Josep PEREÑA, *op. cit.*, p. 171.

27. *Ibidem*, p. 168 i 170.

28. Valeri SERRA i BOLDÚ, *Mossen Jacinto Verdaguer. Recorts dels set anys darrers de sa vida, seguits de una impressió sobre la causa dels seus infortunis* (Bellpuig: Impremta Saladrígues, 1915), p. 152-153.

29. En la primera, a la p. 403 i amb mossèn Cinto al·litàt: «Na Francisca Verdaguer, el senyor Miralles y sa familia, el criat Joseph y la familia que cuydava á Mossén Cinto»; en la segona, y cloent el número, a la p. 408: «El mosso de la Esquadra y'ls que cuydavan á Mossén Cinto».

lesa la distància que els separa: «[...] donchs desde'l grupo del senyor Miralles y sa familia, que tan generosa acullida donaren al poeta, de la germana d'aquest, dels metjes y dels amichs, fins al aplech dels criats qu'estavan á son servey y dels individus qu'ab ell vivían y son, segons sembla, sos hereus, hi caben una infinitat de matisos, y sois una ab altra están unidas per un llas d'actualitat.»³⁰ Això no obstant, dels divuit gravats que il·lustraren el número, exceptuant l'última fotografia de la família Duran, la d'una pàgina autògrafa inèdita de Verdaguer i les del difunt, la resta contribueixen a difondre gràficament el suport que el grup de *Juventut* i el sector Miralles-Viada-Busquets havien ofert al poeta.

Pel que fa al text, cinc són els treballs que s'hi publiquen: «*Juventut á Mossén Cinto*», on la redacció rendeix tribut al poeta que tanta vinculació ha tingut amb el setmanari i que tant prometia per a un futur;³¹ «*El poeta Verdaguer, bosqueig crítich*», de Jeroni Zanné, en el qual fa un repàs de tota la seva producció literària; «*Mossén Jacinto Verdaguer*», de Xavier Viura: panegíric del poeta, presentat com a profeta; «*Biografia de Mossén Cinto*», a cura de la redacció, la qual és esbossada sintèticament i on es remet, per aprofundir-la, a les obres del poeta; «*Notas*», en les quals, després de justificar els continguts i el caràcter d'aquest número especial, els redactors critiquen el dol oficial³² i, per contra, exalten les mostres de condol que les entitats adherides a la Unió Catalanista han adreçat a la família del poeta i a Ramon Miralles i hi insereixen el telegrama que el setmanari ha tramès a aquest darrer, en mostra d'agraïment per l'amor a la pàtria i a l'art que ha demostrat amb l'acolliment del poeta a Vil·la Joana.

Un cop mort Verdaguer foren múltiples els homenatges i les vetllades necrològiques que hom li dispensà, però la revista no s'entretingué a ressenyar-los tots. Tanmateix, cal destacar-ne dues mostres diferents. En primer lloc, i per via d'Antoni Busquets i Punset, es féu esment especial dels funerals que la Unió Catalanista organitzà a Folgueroles, acte al qual assistiren Trinitat Monegal i Joaquim Pena,

30. *Ibidem*, p. 407.

31. «Nostre primer número s'honorá ab la firma del mestre, son magnífich aplech de poesías montanyencas inaugurá brillantment nostra biblioteca; sois la malaltia pogué privarnos de sa valiosa colaboració, sois la mort ha pogut destruhir els projectes de novas publicacions que mossén Cinto volía confiarnos.», *Ibidem*, p. 394.

32. «[...] es de doldre 'l caràcter de gran oficialitat que's volgué donar al enterro, que, malgrat tot, havia d'ésser y fou popular [...]. Però ¿que per ventura l'encarcament oficial ha fet may l'acatament degut á la poesia ni á la llengua d'aquesta terra, llengua que ni es oficial entre nosaltres ni es compresa pels qu'ens desgovernan, com no 'ls hi es compresa *L'Atlàntida*, l'obra grandiosa que'l món oficial no pot honorar perque ni la sap llegir? Mentres la llengua catalana, en que foren escrites las grans obras del poeta, no s'ha compresa pels oligarcas de la política, mentres l'idioma catalá no s'ha oficial á Catalunya, els governs haurían d'abstenirse d'honorar els artistes eminents de la nostra parla, perque una cosa es rendir homenatge á la parla catalana y altra cosa és escarnirla. Quelcom de semblant succehí' passat día 13, al enterarse el poeta. Las esquelas mortuorias no havían sigut redactadas en nostra llengua, ni d'aquesta feu us en el cementiri un senyor regidor que pronunciá l'elogi fúnebre del finat y despedí als concurrents. Y's tractava del poeta *més catalá* de nostra Catalunya!... Y era al poble catalá á qui dit senyor se dirigía!... Al poble catalá, sí: perque aquells que constituían el *dol oficial* lluhintse á costas del poeta, ja havían deixat á n'aquest avans d'empendre'l camí del cementiri, fins ahont l'acompanyaren tan sois els petits delegats en reduhit número y, en inmensa munió, el nostre poble.», *Ibidem*, p. 407-408.

i que constituïa una mena de *contrafuneral*, aquest cop molt més adient al caràcter del poeta traspassat.³³ En segon lloc, una sessió necrològica organitzada pel «Centre Català» de Sabadell el 6 de juliol, en què participà Busquets i Punset entre altres, motivà un article de Francesc Pi i Suñer, titulat «Punt d'atenció», on reivindicava la llibertat religiosa dins del catalanisme i denunciava que els autonomistes catòlics no prescindien de les manifestacions religioses en les seves intervencions.³⁴

Serà Jeroni Zanné qui, des d'una perspectiva literària, entonarà l'últim reconeixement al poeta en l'article «Els épichs se'n van: bon vent! Confidencias y esplays d'un esperit despreocupat». Mitjançant la ironia, i servint-se de la contraposició artista-societat, retrata el pensament de la gent que no sap valorar la genialitat dels grans poetes, i en concret la del Verdaguer de *L'Atlàntida*.³⁵

4. Literària

Des de la fundació del Teatre Líric Català, el gener de 1901, la crítica musical i la teatral de *Juventut* anà censurant les diverses estrenes que desfilaven al teatre Tivoli, i la del quadre plàstic *L'Adoració dels Pastors*, de Jacint Verdaguer i Enric Morera, no en fou una excepció. Tanmateix, les crítiques no es dirigien pas a l'obra en si ni als autors, sinó als responsables de la seva posada en escena i, més concretament, a Miquel Utrillo. Pena, després d'assenyalar la perfecta traducció del pensament de Verdaguer en els compassos musicals d'Enric Morera, justifica les seves crítiques a l'escenografia perquè la decoració ha destruït el magnífic efecte musical.³⁶ I, semblantment, Emili Tintorer fa raure la manca d'impressió artística del quadre en la negligent posada en escena per part del Teatre Líric Català i assegura que el respecte a mossèn Cinto els ha salvat d'una xiulada però no dels comentaris crítics del públic intel·ligent.³⁷

Entre aquest públic, però, no hi faltava el fidel Busquets i Punset, el qual en un to exultant s'apressava a fer saber a Verdaguer l'esclatant èxit de la representació i l'ovació que el públic dedicà a les paraules de Santiago Rusiñol en presentar l'obra. Les paraules de Busquets ens serveixen per exemplificar no solament la devoció que sent pel poeta, sinó també la reclamació dels drets que es deriven d'aquesta incondicionalitat:

33. Anton BUSQUETS i PUNSET, «Impresions. 23 de juny», *Juventut*, núm. 125 (3-VII-1902), p. 437-438.

34. Francisco PI i SUNYER, «Punt d'atenció», *Juventut*, núm. 127 (17-VII-1902), p. 458.

35. *Juventut*, núm. 128 (24-VII-1902), p. 478-479. «A mossèn Cinto, qu'era tan aixelabrada com Dant y Victor Hugo, se li ocorregué aixecar á pes de brassos l'Atlàntida, á través de las masses enormes d'aygua que la cubrián, pera enfonzarla de nou ab un espetech de trons y brams que fa basarda. Y ¡au! vinga fer metàforas y transposicions, y cercar paraulas extranyas y antigas, porque mossèn Cinto no'n tenia prou del catalá qu'ara's parla y que fou tan profitós al autor de *Lo castell dels Tres Dragons* y *La Butifarra de la Llibertat*. Per fi s'ha mort mossèn Cinto: que Deu lo perdó!»

36. Joaquim PENA, «Crònica musical», *Juventut*, núm. 52 (7-II-1901), p. 116.

37. Emili TINTORER, «Teatres», *op. cit.*, p. 117.

Si percàs vos determineu fer uns *grans mercès* al públich, deieu que jo vos el llegeixi á n'aquell poble que os aclamava... sí, jo vull llegirlo porque'm toca, porque os estimo molt y molt... Sois Deu ho sap fins ahont arriba l'amor y veneració que os duch... y jay! no os creguessiu may qu'es adulació, no, oh Deu no ho permetia, puix moriria de pena [...].³⁸

No ens consta quina fou la resposta de Verdaguer a aquesta reclamació de Busquets d'adreçar al públic l'agraïment per l'acollida de *L'Adoració dels Pastors*. Ara bé, aquesta carta sí que ens dóna la clau per entendre el perquè de la publicació de l'article «Ayres del Montseny», que, com hem vist, donava inici a la campanya de promoció del llibre homònim, en un moment en què tot just havien estat repartits sis plecs del fulletó a la revista. A més, convé no perdre de vista que Busquets publica aquest article precisament en el mateix número en què Pena i Tintorer censuren l'escenificació del Teatre Lfric. Es tracta, doncs, d'una maniobra ben orquestrada de captació del poeta al grup de *Juventut*, per la qual Busquets i Punset va obtenir com a recompensa el títol de redactor.³⁹

Els comentaris del grup de *Juventut* no quedaren sense rèplica, ja que Eduard Marquina va respondre contundentment les crítiques de *La Veu de Catalunya*, de *La Renaixensa* i, molt especialment, de *Juventut*, no únicament per les últimes ressenyes publicades, sinó per l'acollida general a les representacions del Teatre Lfric Català.⁴⁰ Per la seva part, Lluís Via respon a aquest enfrontament obert amb l'article «Un Quixot d'encárrech»,⁴¹ en el qual es defensa dels atacs de Marquina, recrimina l'actitud de *Pèl & Ploma* amb la iniciativa del Teatre Íntim i, després d'amonestar-lo per la retòrica buida, li recorda que *Juventut* «constitueix, avuy per avuy, en catalanisme, art y lletras, la nota més lliberal que á Barcelona pot donarse». Via deixa per a l'apartat de *Novas* la censura a la instrumentalització del poeta per part dels dirigents del Teatre Lfric, que li havien programat una sessió d'homenatge, a la qual no assistiren malgrat que: «[...] com el qui més estimém, admirém y respectém al gran mossén Jacinto».⁴²

38. *Epistolari de Jacint Verdaguer*, vol. 11 (1899-1902). Transcripció i notes per J. M. Casuberta i J. Torrent i Fàbregas. (Barcelona: Barcino, 1993), p. 113-115.

39. En el núm. 54 (21-II-1901), p. 151, se'ns informa concisament de la incorporació d'Antoni Busquets i Punset a la redacció del setmanari. Abans, també, s'havia apuntat la celebració del primer any de la fundació de *Juventut* amb un dinar en què es reuniren els redactors i el personal d'impremta. Fou en aquest acte on es féu oficial la seva entrada. ANTON BUSQUETS I PUNSET, «Els homes de "Juventut"», *op. cit.*, p. 29.

40. E. MARQUINA, «Teatre Lfric Català», *Pèl & Ploma*, núm. 70 (15-II-1901), p. 3.

41. *Juventut*, núm. 56 (7-III-1901), p. 172-173.

42. *Op. cit.*, p. 183. Per acabar-ho d'adobar inserteixen, a la pàgina següent, una oda en castellà, imitant les d'Eduard Marquina, la qual satiritza descarnadament els elements del Teatre Lfric. D'altra banda, Jeroni ZANNÉ polemitzarà novament amb aquest a propòsit de l'article «El poeta Jacinto Verdaguer» que *Pèl & Ploma* publica en el núm. 77 (juny 1901), p. 3-5, no perquè es discuteixi en absolut la vàlua del poeta, sinó perquè es considera Dante, Goethe i Plató discutibles, mentre que Shakespeare, Homer i Verdaguer se'n salven: «La importància dels cinch genis anomenats, y del eminent poeta Verdaguer, es indiscutible, senyor articulista, per més que vosté pensí lo contrari de tres d'ells.», *Juventut*, núm. 72 (27-VI-1901), p. 442.

La resta de llibres de Verdaguer, publicats després de la seva mort, varen ser comentats per *Juventut* des de la palestra habitual, les *Notes bibliogràfiques*, i s'hi esplaïaren, successivament, els responsables que hi desfilaren: Jeroni Zanné, Arnau Martínez i Serinyà i Ramon Miquel i Planas.

Així, cinc mesos després del traspàs de l'escriptor, Antoni Busquets i Punset i Lluís Carles Viada i Lluch aplegaren i ordenaren setanta-cinc poesies i les publicaren amb el títol de *La mellor corona*. Zanné no entra a judicar críticament les poesies del llibre: es limita a consignar la publicació i a descriure les parts en què s'estructura el volum. Per Zanné, novament, Verdaguer és l'autor de *L'Atlàntida*, la vàlua de la literatura del qual és inqüestionable, ni que, com ocorre amb les composicions de *La mellor corona*, aquestes poesies pertanyin a un registre diferent de l'èpic. Això sí, encara ben fresques les batalles a l'entorn del moribund, Zanné elogia la dedicatòria de Viada i Lluch a Francisca Verdaguer i el pròleg del seu company de redacció.⁴³ Verdaguer pertany al terreny de la memòria i els interessos del crític de *Juventut* estan concentrats en la defensa d'un nou ídol; el que s'amaga rere el pseudònim de Víctor Català.⁴⁴ Més endavant, l'any 1903, s'ocuparà en dues ocasions de la poesia de Verdaguer.⁴⁵ Primer, en la ressenya a *Corpus Christi*,⁴⁶ llibre publicat per Lluís Carles Viada i Lluch amb un pròleg de Jaume Massó i Torrents, del qual destaca la barreja d'elements èpics i místics amb què opera Verdaguer a l'hora de cantar les glòries de la pàtria. Després, en el comentari d'un assaig que l'escriptor Émile Leguiel ha escrit sobre *L'Atlàntida* i *Canigó*, i que critica iradament perquè l'autor gosa manifestar un verdaguerisme condicional. Així, «[...] li farém saber que l'Art a Catalunya compta ab tres grans, que tots els Leguiels del món no podrán enquirir: l'arquitectura mitjeval, la cançó popular y l'obra literària de mossén Jacinto Verdaguer.»⁴⁷

L'any 1904, Arnau Martínez i Serinyà, recentment incorporat a la redacció del setmanari, s'ocuparà de la crítica bibliogràfica amb la ressenya del volum *Eucarístiques*, a cura d'Agustí Vassal.⁴⁸ Malgrat el respecte que li mereix l'autor, no dubta a qualificar de menors aquestes composicions verdaguerianes, en comparació amb la resta de les seves obres. El significat catalanisme del crític el mena a destacar-ne, tanmateix, aquells poemes que recullen un episodi de la història de Catalunya; i, amb la consideració que li mereix Vassal, un patriota inqüestionable que ha actuat desinte-

43. Ambdós són interessants perquè aporten informació sobre els moviments d'aquest grup en els darrers dies de vida del poeta i testimonien la seva adhesió a la família de Verdaguer. Jacinto VERDAGUER, *La mellor corona* (Barcelona: L'Avenç, 1902).

44. El comentari a *La mellor corona* és precedit per una extensa ressenya dels *Drames rurals* de Víctor Català. *Juventut*, núm. 143 (6-XI-1902), p. 720-721.

45. Aquest mateix any, en el núm. 200 (10-XII-1903), p. 810-811, Emili TINTORER també es referia al poeta en ocupar-se de la representació de *El Místic*, de Santiago Rusiñol. Pel que fa a la lectura crítica de l'obra dramàtica i a la seva recepció, remetem a l'estudi de Margarida CASACUBERTA, «El calvari de Mossèn Cinto, una metàfora del calvari de l'artista. Apunts sobre *El Místic*, de Santiago Rusiñol», *Anuari Verdaguer 1995-1996*, p. 399-412.

46. *Juventut*, núm. 176 (25-VI-1903), p. 426-427.

47. *Juventut*, núm. 202 (24-XII-1903), p. 843. Veg. la comunicació d'E. Prat i P. Vila sobre Leguiel en aquest mateix volum.

48. *Juventut*, núm. 223 (19-V-1904), p. 321-322.

ressadament i amb bona fe, deixa només apuntada l'infima qualitat de la traducció francesa. Més endavant, en ser publicades les *Rondalles*, el crític, tot partint d'una concepció de Verdaguer com a poeta de la natura i adoptant una òptica nacional,⁴⁹ desitja que es pugui obrir un camí nou en el conreu d'aquest gènere, gràcies a l'orientació original que Verdaguer ha sabut infondre-li:

En Verdaguer [...] ens las refereix tal com ens las referiria un veritable fill del poble, com ens las explicaria un pagès de nostra montanya catalana, però un fill de pagès de veritable com era Verdaguer; ab la senzillesa y sobrietat d'aquest difícil estil; senzillesa y candorositat desconegudas entre'ls ridículs y falsos pagesos de nostra *literatura* y de nostre teatre, que no diuen més que tonterías.⁵⁰

Ramon Miquel i Planas és qui pren el relleu de la crítica literària del setmanari i qui se n'ocuparà, per bé que no pas de manera exclusiva, fins a la fi de *Juventut*. Tres obres pòstumes de Verdaguer passen per la seva mirada crítica i sobre d'elles projectarà els seus particulars interessos.⁵¹ Així, quan l'any 1905 es publiquen els *Discursos*, prologats per Joan Maragall,⁵² destaca la qualitat lingüística que destil·la aquest volum, la qual evidencia l'aptitud de la llengua catalana per a tota mena de gèneres. Després, el 1906, en aparèixer *Al cel*, les poesies del qual havien estat brillantment publicades en les pàgines de la revista *Pèl & Ploma* tres anys abans, ressalta sobretot els dots d'excel·lent prosista que el pròleg palesa i l'acurada edició de la casa Thomas, la qual constitueix un vertader homenatge al gran poeta.⁵³ Finalment, quan en el penúltim número del setmanari dóna compte de *Folklore*, que duu data de 1907, Verdaguer és ja un clàssic i el crític opina que la seva obra, ni que sigui, com en aquest cas, més fruit del compilador que no pas del poeta, mereix ser reproduïda i presentada al món «com a reliquia del més gran poeta de la nostra Renaixença».⁵⁴ Verdaguer, definitivament, ja era història.

A tall de conclusió

Quan dirigim la nostra atenció al grup de *Juventut*, doncs, coincidim totalment amb la idea, formulada per Jordi Castellanos, que «hom té la impressió que la figu-

49. Ens situaríem en l'estadi de la recepció del poeta que Jordi CASTELLANOS ha fixat quan diu que aquesta visió de Verdaguer «és un altre dels elements que passen a un primer pla i que ell i, amb ell, les joventuts literàries jugaran ara i, més encara, uns anys més tard, quan els corrents vitalistes i naturistes acabin de difuminar, amb el catalanisme, les fronteres que separen la modernitat del catalanisme.», *op. cit.*, p. 30.

50. *Juventut*, núm. 245 (20-X-1904), p. 693-694.

51. Miquel i Planas destacarà, tant en el setmanari com en la Biblioteca Joventut, en la defensa de la bibliofília, la difusió dels clàssics i el seu posicionament lingüístic, que li valgué una polèmica amb Josep Aladern, reproduïda en el suplement publicat en el penúltim número de *Juventut*.

52. *Juventut*, núm. 278 (8-VI-1905), p. 371-372.

53. *Juventut*, núm. 313 (8-II-1906), p. 90.

54. *Juventut*, núm. 358 (20-XII-1906), p. 811.

ra de Verdaguer actua com un mirall en el qual cadascú llegeix allò que vol». ⁵⁵ Sí, i, en fer-ho, ens acostem a la història polièdrica d'un modernisme que perd impuls, que es contradiu i es desvirtua, el principal òrgan de difusió del qual és *Juventut*. ⁵⁶

Verdaguer, efectivament, fou un mite indiscutible, el qual rebia el reconeixement del setmanari per la seva faceta d'escriptor, de poeta. Tanmateix, un cop mort esdevé una personalitat que no pot encapçalar la regeneració literària del país perquè, en ser sacerdot, tots els catalans no s'hi poden sentir reconeguts i, d'altra banda, ell no pot entendre la societat moderna. ⁵⁷ El poeta que millor podia servir en aquell moment els ideals catalanistes del grup i l'ideari de regeneració cultural, elaborant poesies de qualitat era, sens dubte, Joan Maragall. Verdaguer, doncs, és rellevat per Maragall, ja que és el qui millor encaixa en les coordenades de modernitat cultural que *Juventut* postula, tal com palesa la seva presència en les pàgines destinades a l'exposició dels treballs dels millors artistes catalans: els suplementos artísticolliteraris i els números extraordinaris de cap d'any. Aquesta, però, és una altra història...

55. Jordi CASTELLANOS, *op. cit.*, p. 43.

56. Remetem als estudis de Joan-Lluís MARFANY, «"Juventut", revista modernista», *Serra d'Or* (15-XII-1970), p. 53-56, i «El Modernisme», dins *Història de la literatura catalana*, VIII (Barcelona: Ariel, 1986), p. 75-142.

57. «El Poeta català canta la patria dels avis... un sol ja post, espléndidament es cert, mes post. Volém el Poeta que'ns canti la patria del sol ixent que tots ja estém promptes á saludar banyantnos en sos raigs. [...] sols honorarém completament al Poeta que'ns canti la fe en la propia voluntat esborrant l'exclusivisme y conduhintla al total de la nostra personalitat.», Frederic PUJOLÀ i VALLÈS, «El Poeta. Discurs presidencial dels Jochs Florals del Centre Catalanista Gracienc», *Juventut*, núm. 150 (25-XII-1902), p. 834. A peu de pàgina, s'insereix el poema «Verdaguer», de Pere HUGUET i CAMPANA.